

ضرورت جهاد در شبکه‌های اجتماعی فضای مجازی

نویسندگان: محمد قاسمی سیانی^۱، مرجان شیروی (ایران)^۲، امیرحسین اسحاقیان ریزی (ایران)^۳

پذیرش: ۱۳۹۶/۰۵/۱۹

دریافت: ۱۳۹۶/۰۱/۱۵

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بیان ضرورت جهاد در شبکه‌های اجتماعی فضای مجازی تدوین شده است. در این پژوهش با روش کیفی - توصیفی و با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و ابزار فیش‌برداری به گردآوری اطلاعات پرداخته شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد جهاد سیاسی، علمی، فرهنگی و اقتصادی در شبکه‌های اجتماعی فضای مجازی ضرورت ویژه‌ای دارد؛ لذا تمامی کاربران عضو فضای مجازی - به ویژه جوان مسلمان - باید در این فضا به صورت فعال و جهادگونه و به دور از انفعال، فعالیت نمایند و ضمن حفظ خود از تهدیدهایی که فضای مجازی در بر دارد از فرصت‌های آن نهایت استفاده را برده و نقشه‌های دشمنان را نقش بر آب کند.

واژگان کلیدی: جهاد فرهنگی، شبکه‌های اجتماعی، فضای مجازی

مقدمه

جهاد در راه خدا دری از درهای بهشت است که خداوند آن را به روی دوستان خاص خود گشوده است، لباس تقوا و زره محکم و سپر مطمئن خداوند است؛ کسی که جهاد را ناخوشایند دانسته و ترک کند، خداوند لباس ذلت و خواری بر او می‌پوشاند و دچار بلا و مصیبت شده و کوچک و ذلیل می‌گردد، دل او سرسپرده گمراهی مانده و حق از او روی می‌گرداند و به جهت ترک جهاد، محکوم به خواری و از عدالت محروم می‌شود. (نهج البلاغه، خطبه ۲۷)

۱. دانشجوی دکتری گروه مدیریت آموزشی، مدرس دانشگاه فرهنگیان و دانشکده علوم قرآنی،

اصفهان، ایران، m55gh21@gmail.com

۲. کارشناسی گروه علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم قرآنی اصفهان، اصفهان، ایران.

۳. دانشجوی دانشگاه فرهنگیان، اصفهان، ایران، eshresearch@gmail.com

با تأمل در کلام امیر مؤمنان علی علیه السلام می‌توان ضرورت جهاد در راه خدا را- به احسن وجه- درک کرد. از طرف دیگر، با نگاهی به اوضاع امروز جامعه و تحولات جهان دریافت می‌شود که در مقابل اهداف و آرمان‌های جامعه اسلامی در دو جبهه جنگ نرم و سخت، به طور شبانه‌روز و بی‌وقفه و طبق نقشه‌هایی برنامه‌ریزی شده عمل می‌شود که مهم‌ترین رکن جبهه جنگ نرم در حال حاضر فضای مجازی است.

مقام معظم رهبری سال‌هاست که دغدغه فرهنگی و غفلت از آسیب‌های فضای مجازی را گوشزد می‌کند تا جایی که می‌فرماید: اگر من رهبر انقلاب نبودم حتما رئیس فضای مجازی کشور می‌شدم؛ این جمله، اهمیت فضای مجازی را از نگاه ایشان نشان می‌دهد؛ لذا رها کردن مواضع و عقب‌نشینی در مواجهه با دشمن از جمله چیزهایی است که قرآن کریم تأکید می‌کند که انجام نگیرد؛ بنابراین در جنگ نظامی و سیاسی و اقتصادی:

- در هر جایی که صحنه زورآزمایی است- در مقابل دشمن باید ایستاد، باید عزم ملت ایران بر عزم دشمن پیروز و اراده آن‌ها بر اراده دشمن غالب شود. در عرصه هر گونه جهاد و کارزار، پشت کردن به دشمن و هزیمت کردن، از نظر اسلام و قرآن ممنوع است. (مقام معظم رهبری، دیدار با فرماندهان بسیج، ۱۳۹۲)

- باید دانست که رحمت و کمک الهی بستگی به حرکت، تلاش و عمل صالح انسان مؤمن دارد، باید در میدان باشیم، باید احساس وظیفه را فراموش نکنیم، جهاد در صحنه‌های مختلف وظیفه ماست و ضامن پیشرفت و پیروزی ماست. (همان، دیدار با میهمانان شرکت کننده در چهارمین مجمع جهانی اهل بیت علیهم السلام، ۱۳۸۶)

ضرورت جهاد در شبکه‌های اجتماعی فضای مجازی / ۳۹

اکنون مهم‌ترین عرصه مبارزه با دشمن و جهاد، فضای مجازی است؛ لذا حضور فعال در این عرصه و استفاده از فرصت‌های آن برای مقابله با اهداف سوء سازندگان غربی این فناوری‌ها باید در اولویت ملت‌های مسلمان- از جمله نیروهای فعال و با انگیزه جوان- قرار گیرد. در این مقاله تلاش می‌شود با توجه به ضرورت پیش‌گفته، بر تبیین ضرورت جهاد در شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی، اهتمام شود.

فضای مجازی در عصر معاصر

در قرن جدید میلادی بر کسی رشد روز افزون پدیده دهکده جهانی پوشیده نیست؛ رشد شبکه‌های اطلاعاتی و اینترنتی که بر تمام زندگی بشر تأثیر گذاشته است، رشد اطلاعات آزاد نقش محوری در برنامه‌ریزی‌ها و پژوهش و تبادل آرا و اندیشه‌ها ایفا می‌کند که در عین مبارک بودن، موجب متوجه شدن آسیب‌هایی علیه جوامع شده است تا جایی که بنا بر اطلاعات و آمار ارائه شده، این روزها آمار تن‌نمایی مجازی- به ویژه در غرب- رو به انفجار است.

به عنوان نمونه؛ آمار کسانی که رسماً به عنوان منحرف جنسی در انگلستان و ولز در ارتباط با ارتکاب جرایم اینترنتی و هرزه‌نگاری کودکان اخطار دریافت کرده‌اند یا متهم شده‌اند- طی دو سال- ۳۰۷ درصد افزایش یافته است. (زهروی و احمدزاده، ۱۳۹۴: ۲۴) محققان بر این باورند که تمام هویت‌های انسان- از جمله هویت‌های فردی- اجتماعی هستند؛ زیرا بر اساس نحوه ارتباط با دیگران و تجربه‌های دوران زندگی که در تعامل با دیگران است، شکل می‌گیرند.

بنابراین یکی از عناصری که با گسترش کاربری اینترنتی و فضای مجازی دچار تحول می‌شود، عنصر هویتی و به تبع آن جهان‌بینی و اندیشه است.

در سال‌های اخیر؛ به ویژه پس از معرفی نرم افزارهای کاربری و برنامه‌های واسط میان کاربری که اسباب نشر آسان مطالب، تصاویر و فیلم‌ها را فراهم می‌کنند، وبلاگ‌ها و شبکه‌های مجازی بخش مهمی از دنیای مجازی را تشکیل داده‌اند.

به طور مثال؛ از سال ۱۹۹۹ میلادی که سرویس‌های ارزان و رایگان وبلاگ‌نویسی عرضه شد، تعداد کاربران و وبلاگ‌ها رو به فزونی رفت؛ به طوری که تا اواسط سال ۲۰۰۰ بیش از ۱۰۰۰ وبلاگ ایجاد شد و این رقم تا اواسط سال ۲۰۰۲ به بیش از نیم میلیون و تا اواخر سال ۲۰۱۰ به ۱۵۲ میلیون رسید؛ علی‌رغم این‌که رشد اینترنت در جوامع عربی و حوزه خلیج فارس کمترین رشد را تا پایان سال ۲۰۰۱ داشته است، اما نقش محوری اینترنت در این جوامع نیز شکل گرفته است. (موثقی گیلانی و عطارزاده، ۱۳۹۱: ۱۴۷)

از مهم‌ترین تحولات در وبلاگ‌ها نقش محوری آن در محاوره است؛ به صورتی که تعداد زیادی از مؤلفان، پژوهشگران، روزنامه‌نگاران، نوجوانان، جوانان و حتی سیاستمداران از وبلاگ برای بحث در مورد موضوعات مورد علاقه استفاده می‌کردند که البته امروز شبکه‌های مجازی به این مهم اضافه شده‌اند.

مارک پاستر^۱ - صاحب‌نظر معاصر رسانه - معتقد است پایگاه داده‌ها در اینترنت و رسانه‌های الکترونیکی هویت افراد کاربر را می‌سازند و این هویت‌سازی حتی بدون آگاهی افراد از این امر، شکل می‌گیرد. (به نقل از: حاجیانی و محمدزاده، ۱۳۹۴: ۶۷)

در همین شرایط - در عصر اطلاعات - آنان که اطلاعات را به تصرف و مهار خود در آورده‌اند، در زمره قدرتمندترین افراد خواهند بود؛ برخلاف گذشته، اینک به دست آوردن اطلاعات و داده‌ها در هر زمینه‌ای - از شاخه‌های علمی تا اقتصادی و ورزشی - به کمک وسایل ارتباط جمعی در شبکه‌های مجازی تسهیل شده؛ اما در این زمان اطلاعات به راحتی یافت می‌شود؛ اطلاعاتی موثق و مطمئن که نیازمند کوشش و جهاد است.

1. Mark Poster

فرهنگ و فضای مجازی

رکن مهم اجتماعات بشری، تعاملات اجتماعی است که در قالب فرهنگ و به سبب تأثیر آن بر ارتباط انسان با خدا و خود و جهان طبیعت، دین اسلام تأکید فراوانی بر آن داشته است؛ لذا فرهنگ به عنوان بستر شکل‌گیری باورها و سبک زندگی اهمیت دارد. متخصصان فرهنگی، فرهنگ را از ۶ لایه مجزا و مرتبط با یکدیگر تقسیم‌بندی کرده‌اند که ۳ لایه نخست، هسته فرهنگ و ۳ لایه بعدی پوسته آن را شکل می‌دهند:

- لایه نخست- باورها- به معنای جهان‌بینی و اعتقادات و نوع نگرش به خدا، انسان و جهان است.
- لایه دوم- ارزش‌ها- بایدها و نبایدهاست.
- لایه سوم- هنجارها- الگوهای رفتاری برآمده از ارزش‌هاست.
- لایه چهارم- نمادها- شامل سرودها، پرچم، مشاهیر و شخصیت‌های یک کشور است.
- لایه پنجم- آیین‌ها و آداب و رسوم- رفتارهای اجتماعی را شکل می‌دهد که منجر به جامعه‌پذیری و درونی کردن عادات و علائق اجتماعی می‌شود.
- لایه ششم را فناوری‌ها، مهارت‌ها و نوآوری‌ها شکل می‌دهد که ناظر بر محیط و فضای جدیدی است که فرهنگ عمومی در بستر آن شکل می‌گیرد و مظهر تعامل و تبادل کنش‌های اجتماعی و الگوهای ارتباطی به شمار می‌رود.

به طور کلی، وسایل ارتباط جمعی و رسانه- بیشتر- تلاش دارد به تعمیق و تثبیت باورها و ارزش‌ها در فرآیند تعلیم و تربیت مبادرت ورزد که تلاش رسانه‌ها برای نهادی‌سازی ۳ لایه نخست فرهنگ‌پذیری و اهتمام رسانه، در راستای تحول در ۳ لایه بعدی فرهنگ‌گرایی محسوب می‌شود. (دهشیری، ۱۳۸۸: ۱۷۹)

بر این اساس- رسانه‌ها- ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و فرهنگی را از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌دهند.

در دو دهه گذشته، فضای مجازی به عنوان یک ابزار قوی رسانه‌ای ظاهر شده است که با ظهور و گسترش هم‌زمان ارتباطات و در امتداد آن اینترنت، به عنوان شبکه ارتباطی و اطلاعاتی جهانی، فضای جدیدی در عرصه زندگی به وجود آورده است که می‌توان از آن به فضای دوم یاد کرد؛ در حالی که دنیای واقعی با ویژگی‌هایی مانند دارای نظام سیاسی خاص بودن، محبوس بودن و طبیعی بودن از دنیای مجازی متمایز می‌شود و دنیای مجازی با بی‌مکانی، دستیابی آسان به آخرین اطلاعات، تکرار داشتن و هم‌زمانی از دنیای واقعی جدا می‌شود. به طور کلی، مهم‌ترین تغییر دنیای مجازی این است که روابط انسانی با واسطه و از راه دور جایگزین می‌شوند.

رویکردهای مواجهه با فضای مجازی

در مواجهه با ویژگی‌ها و خصایص فضای مجازی، رویکردها و آرایایی طرح شده که برگرفته از نظریه‌های رسانه است که در ادامه به برخی از این رویکردها اشاره می‌شود:

۱. رویکرد برجسته‌سازی

این رویکرد بیان می‌کند رسانه‌های جمعی در ایجاد اولویت‌های فکری و تأیید موضوعات مهم و مورد بحث عامه مخاطبان نقش اساسی ایفا می‌کند. مطابق با پیش‌بینی این نظریه، اگر موضوعی از نظر زمان و مکان در رسانه‌ها برجسته شود، می‌تواند مخاطبان را به این فکر وادارد که آن موضوع، مهم است؛ این منطق، یادآور جمله برنارد کوهن^۱ پژوهشگر علم تاریخ- است که می‌گوید: رسانه‌ها نمی‌توانند به ما بگویند که چگونه فکر کنیم؛ اما می‌توانند بگویند که درباره چه چیزی فکر کنیم.

1. Bernard Cohen

ضرورت جهاد در شبکه‌های اجتماعی فضای مجازی / ۴۳

۲. رویکرد استفاده و خشنودی

مخاطب در این رویکرد فعال است؛ از این جهت که به دنبال رضایتمندی است. مطابق با رهیافت این نظریه، فضای مجازی و اینترنت آغازگر دوره‌ای است که در آن رسانه و مخاطب-توامان- تغییر مفهوم داده‌اند تا جایی که از منظر رسانه‌ای، اینترنت چندرسانه‌ای شده و در آن متن نوشتاری، صوتی و تصویری حضور دیالکتیک^۱ پویایی دارد.

در این نظریه، کاربران اینترنت نیازهایی دارند که انتظار دارند با مراجعه به سایت‌های تبلیغاتی و نیازمندی به رفع آن پردازند؛ لذا وقتی پرسیده می‌شود مردم از رسانه‌ها چه استفاده‌ای می‌برند- خود به خود- به سمت رویکرد استفاده و خشنودی کشیده می‌شود. (فرخ‌نیا و لطفی، ۱۳۹۰: ۹۵)

۳. رویکرد مشاهده‌ای

بندورا^۲- روانشناس اجتماعی- معتقد است ما می‌توانیم رفتارهای جدید را از مشاهده رفتار دیگران بیاموزیم؛ به این صورت فضای مجازی این امکان را به مخاطب می‌دهد که یک متن یا تصویر یا فیلم را- بارها و بارها- به صورت رایگان یا با پرداخت هزینه ناچیز به اشتراک بگذارد که این موضوع، تأثیرپذیری این فضا را مضاعف می‌کند. از طرف دیگر، با توجه به این که ابزارهای مهم مورد استفاده در فضای مجازی عبارت است از اینترنت، بازی‌های رایانه‌ای، تلویزیون، ماهواره و تلفن همراه، نیازی به فعالیت آشکار و نمایان نیست؛ چرا که کافی است کاربری یک هفته از خانه خارج نشود، ولی با هزاران نفر در ارتباط باشد؛ لذا بحث فواید و مضرات این فضا، تمام جوامع را فرا گرفته است.

1. Dialectic

2. Albert Bandura

در نتیجه، تغییرات سریع در فناوری و فضای مجازی و به تبع آن تأثیرات در انسان به عنوان کانون مشترک همه این موارد، همگان را به فکر و تکاپو واداشته است.

نقش دولت‌ها در مدیریت فضای مجازی

به جهت اهمیت راهبردی فضای مجازی، دولت‌ها و بسیاری از شرکت‌های خصوصی به آن توجه ویژه داشته و برنامه‌های میان‌مدت و بلندمدتی در راستای مدیریت فضای مجازی تدوین نموده‌اند.

به عنوان نمونه؛ کشور آمریکا با سرمایه‌گذاری خود پس از جنگ جهانی دوم در پروژه آرپانت^۱ - سازمان پروژه‌های تحقیقاتی پیشرفته شبکه - و طی چند دهه توانست اینترنت را در سال ۱۹۸۳ میلادی متولد نماید که این شبکه با وجود زیرساخت‌های مخابراتی و ارتباطی - نظیر ماهواره‌های فضایی، شبکه و کابل‌های نوری - تحقق یافت. هم‌چنین، این شبکه و فضا فرصت مناسبی است که برای کنترل‌کننده آن تولید قدرت کند؛ لذا آمریکا کماکان کنترل و نفوذ محسوس و نامحسوس خود را بر این شبکه و فضا اعمال نموده و از مزایای اقتصادی آن در فضای جغرافیایی خود بهره‌مند می‌شود تا جایی که سرورهای ریشه و بنیادین شبکه اینترنت و مدیریت، بخش عمده سرورهای حافظه در این شبکه در آمریکا قرار داشته و یا این‌که مدیریت و کنترل آن در اختیار شرکت‌های اصلی مستقر در آمریکا - نظیر یاهو^۲، گوگل^۳، مایکروسافت^۴، فیس‌بوک^۵، یوتیوب^۶، اچ پی^۷، توئیتر^۸ - قرار دارد.

-
1. Advanced Research Projects Agency Network (ARPANET)
 2. Yahoo
 3. Google
 4. Microsoft
 5. Facebook
 6. YouTube
 7. Hewlett-Packard
 8. Twitter

ضرورت جهاد در شبکه‌های اجتماعی فضای مجازی / ۴۵

در مجموع، تمرکز و ذخیره‌سازی اطلاعات بخش‌های مختلف جهان- اعم از خصوصی، عمومی، شرکت‌ها، حکومتها- به افزایش قدرت اطلاعاتی و سپس سلطه اطلاعاتی آمریکا بر دیگران می‌انجامد (حافظ‌نیا، ۱۳۹۰: ۱) که این موضوع اهمیت راهبردی فضای مجازی را برای استقلال کشورها بیان می‌کند.

فضای مجازی و مسئله هویت

با توجه به ترسیم نقش دولت‌ها در فضای مجازی، افراد و ملت‌هایی که از تغییرات تکنولوژیکی عقب بمانند، دچار رکود و استعمار می‌شوند؛ هم‌چنان که هویت و باورهای چگونگی ادامه زندگی و نحوه تعامل نیز دچار تغییر می‌شوند و بسته به شدت بحران‌های هویتی افراد، کاهش این خلأها با چالش‌های جدیدی روبه‌رو می‌شود. مسئله هویت در فضای مجازی از موضوعات چالشی است؛ زیرا نظریه یکپارچه‌سازی مردم جهان در پرتو شبکه جهانی ارتباطات تحقق نیافت و در نقطه مقابل، باعث ظهور و بروز هویت‌های ریشه‌ای جهان واقعی- نظیر قومیت، سرزمین ملی، مکان و فضا، دین و مذهب، طبقه اجتماعی، نژاد و زبان- گردید که به سبب امکانات ارزان و در دسترس بودن فضای مجازی، تزاخم اندیشه‌ها و باورها نیز مثل نمودی از فضای واقعی شکل گرفت؛ لذا انقلاب اندیشه‌ای پیامبر اسلام ﷺ و تابعین ایشان تا انقلاب اسلامی ایران- همه- برای ایجاد هویتی واقعی و الهی در مقابل تزاخم اندیشه‌های شرک و کفر شکل گرفت که این هم‌آورد، اکنون نیز در شکل و فضایی دیگر شکل گرفته است.

ضرورت جهاد در فضای مجازی

دشمن از طریق فضای مجازی در همه زمینه‌های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی مسیر را برای نفوذ خود هموار ساخته است؛ لذا مبارزه با ساختار محکم

خانواده‌ها و بی‌اساس جلوه دادن آرمان‌ها و ارزش‌هایی چون جهاد و شهادت، نفوذ سیاسی و کتمان حق و حق جلوه دادن باطل، کوچک نشان دادن نقاط مثبت و بزرگ جلوه دادن ضعف‌های اساسی ملت‌ها با استفاده از سیاست دروغ و شایعات و نیز القای شبهات و خدشه‌دار کردن اعتقادات مسلمانان- به ویژه نسل جوان- از جمله اهدافی است که دشمنان، آن‌ها را نشانه گرفته‌اند.

علاوه بر این محتویات، تهدید حریم خصوصی کاربران، افزایش تن‌نمایی و هرزه‌نگاری، تبلیغ خشونت و نژادپرستی، تبلیغ مَدگرایی و ایجاد شکاف‌های اجتماعی و تزلزل ارزش‌های خانواده لزوم توجه و دید میدان رو به رو برای جهاد در مقابل این هجمه‌ها را گوشزد می‌کند.

به همین دلیل مصون ماندن از تهدیدهای بیان شده و روشنگری در فضای مجازی در جهات مقابله با اهداف دشمنان، از جمله مواردی است که ضرورت حرکت جهادی در فضای مجازی- به ویژه در شبکه‌های اجتماعی- را روشن می‌سازد.

در این میان، جهاد به عنوان یکی از فروع دین و از جمله ارکان عبادی در فرهنگ اسلامی است که به گونه‌های مختلفی از کوشش در راه خدا- به خصوص جنگ در راه دین- اطلاق شده است. (جانی‌پور و ستوده‌نیا، ۱۳۹۲: ۷۵)

با نگاه به جهاد به عنوان مسیر و بسیج و امری اجتماعی برای هدف رسیدن به رضای الهی و یکپارچه‌سازی معنوی و الهی درون و عمل مؤمنان روشن می‌شود که جهاد شامل تمام شئونات زندگی انسان می‌شود. از سوی دیگر، رهبر معظم انقلاب در تبیین جنگ نرم و عملکرد دشمنان در این جبهه می‌فرمایند:

امروز در دنیا پول خرج می‌کنند و فیلم‌های گران‌قیمت می‌سازند برای این‌که غیر مستقیم فکری را وارد ذهن‌ها کنند یا فکری را از ذهن‌ها بیرون بیاورند. یکی از مهم‌ترین نقاط آماج این کارها، افکار دینی به خصوص افکار اسلامی است. (مقام معظم رهبری، دیدار با علما و روحانیون استان همدان، ۱۳۸۳)

ضرورت جهاد در شبکه‌های اجتماعی فضای مجازی / ۴۷

بنابراین، امروزه کمتر انسانی را می‌توان یافت که ساعتی از عمر خود را صرف استفاده از فضای مجازی نکند و رفتار و افکارش تحت تأثیر آن قرار نگیرد؛ لذا در فضایی مملو از افکار مختلف، فرصت و تهدید برای جهاد کبیر الهی که از جهاد پیامبر اکرم ﷺ در مکه شروع شده، فراهم آمده است.

به طور کلی - جهاد - فرهنگ و روحیه حاکم بر تمامی عرصه‌ها و ارکان زندگی بوده و هیچ عرصه‌ای را نمی‌توان بی‌نیاز از روحیه جهادی تصور کرد؛ چون جامعه‌ای که به دنبال تحقق حیات طیبه اسلامی است و هدف نهایی خود را عینیت بخشیدن به آرمان‌ها و ارزش‌های اسلامی قرار داده است، فرهنگ و راهنمای حرکت نمی‌تواند چیزی جز روحیه و فرهنگ جهادی باشد.

فرهنگ جهادی همان‌گونه که امام علی علیه السلام می‌فرمایند:

«فَرَضَ اللَّهُ... الْجِهَادَ عِزًّا لِلْإِسْلَامِ»؛ خداوند جهاد را برای عزت و سربلندی

اسلام، واجب فرمود. (نهج البلاغه، حکمت ۲۵۲)

اقسام جهاد در فضای مجازی

جهاد به معنای مبارزه است و مبارزه نیز انواع و اقسامی دارد: علمی، مطبوعاتی، سیاسی، اقتصادی و نظامی؛ هم‌چنین مبارزه به انواع مبارزه آشکار و پنهان نیز دسته‌بندی می‌شود. نکته مهم این است که یک نقطه مشترک در همه این مبارزه‌ها وجود دارد و آن این‌که در مقابل یک خصم و یک مانع است؛ چون مبارزه با دوست معنا ندارد، بلکه مبارزه در مقابل یک دشمن باید باشد. (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۶)

بر این اساس، مبارزه در جهت خواست پیامبر اکرم ﷺ یعنی تکمیل اخلاق و حفظ کرامت انسانی و حیات طیبه است.

جهاد در فضای مجازی با هدف حراست از نظام خانواده

خانواده به عنوان عنصر حیاتی جامعه- چه از بعد اقتصادی و چه فرهنگی و تربیتی- دچار هجوم از سوی نظام سلطه و به ویژه صنعت مد و سکس شده است که برای ثروت‌اندوزی بیشتر با فریب و ایجاد نیازهای کاذب، خانواده‌ها را هدف قرار داده‌اند که این تزلزل ارزش‌های خانواده موجب به فکر فرو بردن اندیشه‌وران سراسر جهان شده است. در این میان، کودکان و فرزندان آسیب‌پذیرترین قشر جامعه در برابر این هجوم‌ها هستند.

در ادامه به برخی از پژوهش‌های انجام شده در این ارتباط، اشاره می‌شود:

- سمیعانی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که در فضای فرهنگی خانواده ایرانی، تغییرات فراوانی ایجاد شده که نوعی سبک زندگی با خاستگاه سبک تمدن غربی را ترویج می‌کند که شیوع آن، تمام مؤلفه‌های معرفتی تمدن غرب را حاکم ساخته و موجب بی‌سامانی در فرهنگ و نابهنجاری‌های در کشور می‌شود؛ لذا بی‌قاعدگی و یک‌طرفه بودن هجوم برخی از رسانه‌های جدید، باعث مجموعه‌ای از معضلات و چالش‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و حتی اطلاعاتی- امنیتی شده است.
 - شکر بیگی (۱۳۹۱) در تحقیق خود به این نتیجه رسیده است که امروزه خانواده‌های ایرانی در سبب فرهنگی خود با شبکه‌های ماهواره‌ای، فضای مجازی و رسانه‌های پیشرفته مواجه هستند که هر کدام- به نوبه خود- بخشی از فرآیند اثرگذاری در خانواده را هدف قرار داده‌اند.
- به عنوان نمونه؛ بعضی از شبکه‌های ماهواره‌ای- به طور تخصصی- تمرکز خود را بر مقوله خانواده قرار داده‌اند و پیام مشترک شبکه‌های ماهواره‌ای عبارت است از ترویج خانواده‌های بی‌سامان و لجام‌گسیخته در مقابل ساختار خانواده و عادی‌سازی خیانت همسران به یکدیگر، عادی جلوه دادن روابط جنسی دختر و پسر و سقط جنین.

ضرورت جهاد در شبکه‌های اجتماعی فضای مجازی / ۴۹

در تحقیق دیگری نیز این نتیجه حاصل شد که استفاده از فضای مجازی در ابعاد خانوادگی، تحصیلی، سازگاری اعتقادی و عبادی و روانی دانش آموزان تأثیر منفی دارد و در میان وسایل، تلفن همراه بیشترین و بازی‌های رایانه‌ای کمترین آسیب را بر دانش آموزان داشته است.

جهاد در فضای مجازی با هدف حفظ حریم خصوصی

جولان فضای مجازی، پاسداشت حریم خصوصی را به عنوان مصداق آیه «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ»^۱ (حجرات، ۱۲) مورد تهدید جدی قرار داده است.

آینده‌پژوهان غربی نیز رشد تکنولوژی و فضای مجازی را از خطرات بالقوه از بین بردن حریم خصوصی مردم می‌دانند؛ هم‌چنین افزایش افسردگی‌های ناشی از چشم و هم‌چشمی و کاهش اعتماد به نفس جوانان در شبکه‌های مجازی، ضرورت توجه و جهاد با این مشکل را بیان می‌کند.

به عنوان نمونه؛ در تحقیقی که سجادیان و نادى (۱۳۸۵) انجام داده‌اند، رابطه مثبت میان افسردگی و انزوای اجتماعی با مدت زمان استفاده از اینترنت در کاربران نوجوان و جوان، نشان داده شده است.

بر این اساس، استفاده اجتماعی از اینترنت از جمله مؤثرترین متغیرها بر انزوای اجتماعی است. (ربیعی و محمدزاده یزد، ۱۳۹۲: ۴۳)

۱. ای کسانی که ایمان آورده‌اید! از بسیاری از گمان‌ها بپرهیزید؛ چرا که بعضی از گمان‌ها، گناه است و هرگز تجسس نکنید و هیچ‌یک از شما دیگری را غیبت نکند. آیا کسی از شما دوست دارد که گوشت برادر مرده خود را بخورد؟ همه شما از این امر کراهت دارید، تقوای الهی پیشه کنید که خداوند توبه‌پذیر و مهربان است.

جهاد حقیقی در فضای مجازی

جامعه‌ای که در آن رخوت و سستی وجود داشته باشد و جوانان آن - به عنوان نیروی محرک و قدرتمند جامعه - به جای حضور فعال، افسرده و خمود باشند، چنین جامعه‌ای رو به انحطاط پیش می‌رود و حرف از تغییر و حفظ ارزش‌ها در این جامعه خریدار ندارد؛ لذا بازیچه دست استعمارگران خواهند شد.

در نتیجه، آن‌چه که ملت‌ها را - هم در تاریخ و هم در دوران خودشان - در میان دیگر ملت‌ها سربلند می‌کند، مجاهدت و تلاش است که این تلاش نیز شکل‌های گوناگونی - علمی، اقتصادی، تعاون اجتماعی - دارد؛ اما در رأس همه این تلاش‌ها، آمادگی برای جانفشانی است که يك ملت را در میان سایر ملت‌ها سرفراز می‌کند. بنابراین:

اگر در میان هر ملتی کسانی وجود نداشته باشند که آماده باشند از جان خود، از راحت خود، در راه رسیدن به آرمان‌ها صرف‌نظر کنند، آن ملت به جایی نخواهد رسید. (مقام معظم رهبری، سخنرانی در یادمان شهدای شرق کارون، ۱۳۹۳)

نتیجه‌گیری

تغییرات سریع تکنولوژی - در عصر حاضر - گاهی موجب درماندگی جوامع از کنترل آن می‌شود؛ به نحوی که علی‌رغم ایجاد رفاه و کاهش سختی‌های زندگی، آرامش که از مهم‌ترین نیازهای انسان است را با اختلال روبه‌رو کرده است و این مطلب، ضرورت توجه به ابعاد مختلف رسانه‌ها و ابزار فناورانه را مضاعف می‌کند. بر این اساس، حضور فعال در فضای مجازی و اطلاع و علم کامل به فرصت‌ها و روش‌های مصون ماندن از تهدیدهای آن، از جمله لوازم تأثیرگذاری در این فضا است.

ضرورت جهاد در شبکه‌های اجتماعی فضای مجازی / ۵۱

از طرف دیگر، تهدیدهای فضای مجازی ایجاب می‌کند به مقابله با آنها پرداخت؛ تهدیدهایی از قبیل نفوذ فرهنگی و سیاسی که ضرورت جهاد در این زمینه را- به ویژه در فضای مجازی- دوجندان می‌کند.

هم‌چنین فعالیت‌های شبانه‌روزی به صورت جهادی در زمینه‌های علمی و اقتصادی، از جمله فرصت‌هایی است که این فضا فراهم آورده است؛ چرا که ضمن استفاده از آن، می‌توان در زمینه‌های علمی و اقتصادی به پیشرفت کشور خود کمک نمود.

بنابراین، جهانی کردن مبانی فرهنگ جمهوری اسلامی و نهادینه کردن فرهنگ اسلامی- ایرانی به عنوان بهترین نوع سبک زندگی در مقابل سبک زندگی غربی و مبارزه با نفوذ سیاسی دشمنان با تبیین سیاست‌های آنها و نیز افزایش دید بصیرتی مردم با استفاده از امکانات و فرصت‌های ناب فضای مجازی- از جمله سرعت انتقال اطلاعات و ارتباطات وسیع در سطح جهان- ضرورت جهاد در فضای مجازی روشن می‌شود.

به طور کلی، یکی از مهم‌ترین عوامل پیشرفت هر کشور داشتن زیربنای محکم علمی و برخورداری از سطح دانش و آگاهی بالا است؛ لذا هر اندازه که جوامع از لحاظ سطح علمی در جایگاه بالاتری قرار داشته باشند، مقتدرتر و باثبات‌تر خواهند بود. در قرن اخیر، رقابت علمی میان کشورها شکل گرفته و تمامی آنها در تلاشند که روز به روز با پشت سر گذاشتن قله‌های علمی به اهداف خود دست یابند که ایران نیز در این رقابت علمی حضور دارد و توان و قوای خود را بکار گرفته است.

در چنین وضعیتی، حضور در رده‌های علمی جهان یکی از اولویت‌ها است؛ چرا که می‌توان توجه جهانیان را به کشور جلب کرد و اهداف، افکار، عقاید و آرمان‌ها را شناساند و با جذب افراد و سازماندهی آنها- در تمامی دنیا- نیرو تربیت کرد و زمینه‌ساز حکومت جهانی اسلام شد؛ مضافاً آن‌که می‌توان به عنوان کشوری الگو نیز در جهان مطرح شد.

به طور کلی، تمام فناوری‌هایی که فضای مجازی را به وجود آورده‌اند از اساس علم نشئت می‌گیرند که با داشتن ویژگی‌های جذاب و متمایز، جهانی را پیرو خود کرده‌اند. فضای مجازی یک میدان تمام‌عیار است که تمامی کشورهای عضو این فضا در این میدان حضور دارند و همگان غرق در سیل اطلاعاتی این فضا شده‌اند.

در نبرد، پیروزی با جامعه‌ای است که بر این جهان مجازی غالب شود و آن را تمام و کمال در دست بگیرد؛ به ویژه با داشتن امکاناتی از قبیل آگاهی به اطلاعات افرادی که در شبکه‌های مجازی عضویت دارند، چون تحلیل سلیق و علائق و افکار آن‌ها موجب نفوذ فرهنگی، تغییر ارزش‌ها و باورها و سست کردن بنای فکری و اعتقادی هر کاربر با استفاده از القای اهداف سوء دشمنان می‌شود.

از طرف دیگر، استقلال شامل استقلال اطلاعاتی یک کشور نیز می‌شود؛ چون زمانی که بسیاری از داده‌های اطلاعاتی - امنیتی اینترنت سراسر جهان از جمله کشور ما وارد آمریکا شده و آن‌جا ذخیره می‌شود، می‌تواند طرح و برنامه بریزند؛ لذا در این شرایطی که ایران با آمریکا دچار تضاد سیاسی، اقتصادی و هویتی است، رویکرد استقلالی بسیار مهم است.

در مجموع، آن‌چه برای کشور ما و سایر کشورهای اسلامی، حیاتی است - در قدم اول - تسلط علمی کامل بر فضای مجازی است؛ چرا که مقدمه ساخت حکومت اسلامی در جهان واقعی - در درجه اول - حکومت بر تمامی افکار و اندیشه و فرهنگ و سلیق در فضای مجازی است و این امر جز با شناخت و غلبه کامل بر این فضا، میسر نیست. قدم دوم نیز استفاده کامل از فضای مجازی در زمینه‌های علمی و فکری است.

همان‌گونه که فضای مجازی فرصت بی‌نظیری برای سازندگان خود فراهم آورده است، در مقابل برای کاربران جهانی که عضو آن شده‌اند نیز همان فرصت‌ها را رقم زده است؛ لذا فضای مجازی برای همه در دسترس است و همه جهان عضو این فضا بوده و می‌توانند برای مقاصد خود، نهایت استفاده را از آن ببرند.

ضرورت جهاد در شبکه‌های اجتماعی فضای مجازی / ۵۳

در فضای مجازی، سیل افکار و عقاید و آرمان‌های گوناگون جاری است و از آن‌جا که یکی از ویژگی‌های منحصر به فرد آن، ارتباط آسان با دنیا است، این ارتباط تأثیرپذیری و تأثیرگذاری را در بردارد؛ لذا کاربران این جهان مجازی- دائماً- در حال تأثیر و تأثر هستند.

بسیاری از سیاستمداران جوامع با آگاهی کامل به این ویژگی درصدد القای افکار و نفوذ عقیدتی برآمده و با غلبه بر موانع پیش‌روی خود، یک جامعه را به فکر خود کرده و زیربنای فکری آن را منهدم ساخته و بر آن تسلط می‌یابند.

لازمه استفاده از ویژگی‌های فضای مجازی- از قبیل سرعت بالا که با سرعت نور برابری می‌کند، فرامکانی و فرازمانی بودن، سیال بودن اطلاعات و دسترسی دائمی به آن- حرکتی جهادگونه به صورت شبانه‌روزی می‌طلبد.

نتیجه آن‌که میدان افکار مردم و مؤمنان عرصه کارزار تفکرات گوناگون است؛ هم‌چنان که امروز نیز یک میدان جنگ و کارزار واقعی وجود دارد که این کارزار فکری می‌تواند به عنوان یک فرصت قلمداد شود که باید در این میدان وارد شد و آن‌چه را از مهمات تفکر اسلامی و انبیا‌های معارف الهی مورد نیاز است، استخراج نمود.

ویژگی‌های از قبیل سرعت بی‌نظیر انتقال اطلاعات باعث می‌شود کاربر متوجه نشود- دقیقاً- از چه زمانی مورد هجوم اطلاعات دشمن قرار گرفته است؛ هم‌چنین سرعت تأثیرگذاری افکار و عقاید طرف مقابل آن‌قدر بالاست که گاهی فرصتی برای تفکر وجود ندارد. گاهی نیز به علت عدم وجود مرز مکانی، راهبرد مناسبی در اختیار کاربران برای دفاع نیست؛ چرا که شکسته شدن مرزهای اعتقادی قابل مشاهده عینی نیست، در صورتی که در دنیای واقعی به محض عبور دشمن از مرزها و خط قرمزهای حیاتی کشور، حضور دشمن درک می‌شود و آمادگی مقابله با او ایجاد می‌شود.

همان‌گونه که این ویژگی‌ها کاربر را در رسیدن به اهداف کمک می‌کند، از طرفی تقویت‌کننده جبهه عظیم دشمن نیز می‌باشد که در این شرایط باید به گونه‌ای عمل کرد که از ضربات دشمن مصون ماند و این - خود - مجاهدتی عظیم می‌طلبد.

پیامبر اکرم ﷺ هدف از بعثت خود را تکمیل اخلاق در سطح جهان می‌دانست که این مهم - امروز - در شبکه‌های مجازی و اجتماعی این فضا صدق می‌کند.

در شرایطی که حریم خصوصی کاربران توسط دولت‌ها و افراد سودجو نقض می‌گردد، جو اجتماعی برای تن‌نمایی و هرزه‌نگری توسط عکس‌ها و فیلم‌های محرک ساخته شده است، احساس تنهایی و افسردگی ناشی از تحریک خلأهای درونی و ایجاد حسرت و افسوس مضر و کاهش اعتماد به نفس جوانان را رنج می‌دهد و به خشونت و تعصب مردم را سوق داده، نسل جوان و مردم کشور را بی‌هویت و تهی از ارزش‌های ملی خود کرده و ذهن و افکارشان را با آرزوها و اهداف پوچ سرگرم کرده و خانواده‌های ایرانی را دچار ازخودبیگانگی و فروپاشی می‌کنند که در چنین وضعیتی، لزوم یک حرکت جهادی در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی یک اصل اساسی است.

فهرست منابع

۱. قرآن کریم.
۲. نهج البلاغه.
۳. تارنمای مقام معظم رهبری، <http://farsi.khamenei.ir>
۴. جانی‌پور محمد و محمدرضا ستوده‌نیا (۱۳۹۲). جهاد؛ مقوله‌ای فرهنگی، اعتقادی در چارچوب سبک زندگی اسلامی. پژوهش‌های میان‌رشته‌ای قرآن کریم. دوره ۴. شماره ۱: ۹۲-۷۵.
۵. حاجبانی، ابراهیم و حمیدرضا محمدزاده (۱۳۹۴). بررسی تاثیر فضای مجازی (اینترنت) بر هویت ملی دانشجویان. مطالعات ملی. دوره ۱۶. شماره (۶۱): ۸۴-۶۷.
۶. حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۹۰). مفهوم‌سازی ژئوپلیتیک اینترنت و فضای مجازی. ژئوپلیتیک. دوره ۷. شماره ۱(۲۱): ۱۳-۱.
۷. دهشیری، محمدرضا (۱۳۸۸). رسانه و فرهنگ‌سازی. تحقیقات فرهنگی ایران. دوره ۲. شماره ۴(۸): ۲۰۸-۱۷۹.
۸. ربیعی، علی و فرشته محمدزاده یزد (۱۳۹۲). آسیب‌شناسی فضای مجازی، بررسی تأثیر استفاده از اینترنت بر انزوای اجتماعی دانشجویان. راهبرد اجتماعی- فرهنگی. دوره ۲. شماره ۶: ۶۰-۴۳.
۹. زهروی، رضا و رسول احمدزاده (۱۳۹۴). تن‌نمایی زنان در فضای مجازی با نگاهی به آموزه‌های فقه امامیه و حقوق ایران. مطالعات راهبردی زنان. دوره ۱۸. شماره ۷۰: ۲۳۷-۱۹۹.
۱۰. سجادیان، ایلناز و محمدعلی نادى (۱۳۸۵). ارتباط بین افسردگی و انزوای اجتماعی کاربران اینترنت نوجوان و جوان با مدت زمان روزانه معمول کاربری اینترنت. تحقیقات علوم رفتاری. دوره ۴. شماره ۲-۱: ۳۸-۳۳.

۱۱. سمیعانی، محمد. حاجی، حمیدرضا و محمدجواد خشکه (۱۳۹۴). تبیین فرصت‌ها و چالش‌ها و کارکردهای فضای مجازی در ساحت تربیت سیاسی- اجتماعی. بصیرت و تربیت اسلامی. دوره ۱۲. شماره ۳۵: ۱۴۵-۱۲۳.
۱۲. شکرپیگی، عالیه (۱۳۹۱). رسانه، زنان و مناسبات خانواده. نشست پژوهشی انجمن جامعه‌شناسی ایران.
۱۳. فرخ‌نیا، رحیم و اعظم لطفی (۱۳۹۰). بررسی تأثیر فضای مجازی اینترنت بر مدگرایی. مطالعات فرهنگی و ارتباطات. دوره ۷. شماره ۲۲: ۹۵-۱۱۸.
۱۴. موثقی گیلانی، سید احمد و بهزاد عطارزاده (۱۳۹۱). نقش و تأثیر فضای مجازی بر جنبش‌های اجتماعی (مطالعه موردی: مصر). علوم سیاسی. دوره ۷. شماره ۳(۲۷): ۱۹۱-۱۴۷.